

HACİBEKTAŞ'TA BİR ZİYARET YERİ: KADINCİK ANA EVİ*

A Place to Visit in Hacıbektaş: Kadıncık Ana House

Yusuf ACIOĞLU**

Öz

Bu çalışmada, Nevşehir ili, Hacıbektaş ilçesinde yer alan Balım Evi olarak da bilinen Kadıncık Ana Evi tanıtılmaktadır. Daha önce Hacı Bektaş Veli Külliyesi ve diğer yapılarla ilgili çeşitli yayınlar yapılmış, ancak Hacı Bektaş Veli'nin, Hacıbektaş'a geldiği zaman kaldığı ev olduğu düşünülen Kadıncık Ana Evi ile ilgili detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle bu çalışma ile, alana bir katkı sağlamak ve yapının Türk konut mimarisi ile Bektaşilikteki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda konu ile ilgili kaynak ve arşiv taraması yapıldıktan sonra yapı, mimari ve süsleme özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir. İlk inşaa tarihine dair bir bilgi bulunmamakla birlikte yapının Sır Odası bölümündeki kemer üzerinde yer alan kitabesinden 1896-97 ve 1974 tarihlerinde onarıldığı anlaşılmaktadır. Moloz taş ve kesme taş malzeme ile inşa edilen ev; dikkörtgen planlı, yan yana üç odadan oluşmakta olup önünde, içerisinde iki mezar taşı şahidesi bulunan genişçe bir bahçeye sahiptir. Genel itibariyle bölgedeki evler sofalı olmakla birlikte mevcut halyle Kadıncık Ana Evi'nin sofası bulunmamaktadır. Yapı içerisinde Sır Odası ve Cem Odası'nın duvarları sıvalı olup kalem işleri ile bezelidir. İki oda arasında kalan Konuk Odası'nın duvarları ise sıvasızdır. Cem Odası duvarları üzerinde yer alan Batılılaşma dönemi etkileri taşıyan kalem işlerinin 1896-97 yılında yapıldığını, Sır Odası duvarları üzerinde yer alan kalem işlerinin ise 1974 yılında yapılan onarım sırasında yenilendiğini düşünmekteyiz. Her iki odanın da örtü sisteminde kullanılan Atkı kemer bölgede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bölgede atkı kemer üzerine bazen ahşap kirişli tavan, bazen de sal taşı konularak tonoz oluşturulduğu görülmektedir. Bu şekilde yapılan örtü sistemi genellikle toprak damla tamamlanmaktadır. Burada da Konuk Odası ahşap kirişli tavanla, Cem Odası atkı kemerli tonozla ve Sır Odası atkı kemerli ahşap kirişli tavanla örtülmüştür. Toprak dam ise sonradan kırma çatı ile kapatılmış olmalıdır. Tüm bu özellikleri ile yapı, Türk konut mimarisinin İç Anadolu Bölgesine özgü mimarisini barındırmakta olup, Bektaşî kültüründe önemli bir yer teşkil etmektedir.

Anahtar kelimeler: Nevşehir, Hacıbektaş, Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli, Kadıncık Ana Evi, Balım Evi

Abstract

In this research, Kadıncık Ana House, also known as Balım Evi, located in the Hacıbektaş district of Nevşehir province, is introduced. Various publications have been made about Hacı Bektaş Veli Complex and other buildings previously, but there has not been any detailed research made on Kadıncık Ana House, which is thought to be the house, where Hacı Bektaş Veli stayed, when he came to Hacıbektaş. Therefore, it is aimed to contribute to lack of knowledge in the literature and to put forward the position of the building in Bektashism and Turkish House architecture. Accordingly, after the reviewed of the sources and archives related to the subject, the building was examined taking into account the architectural and decorative features. Although there is no information on the date of the first construction of the building, it is understood that it was repaired in the years 1896-97 and 1974 according to the inscription on the arch in the Sır Room section of the building. Built with rubble stone and cut stone material, the house consists of collateral three rooms having a rectangular plan and in front of it, there is a large garden having two tombstone headstone inside. The houses in the

* Geliş Tarihi: 27.02.2020, Kabul Tarihi: 28.05.2020. DOI: 10.34189/hbv.95.010

** Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Çanakkale/Türkiye, yacioglu@comu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4142-9797>

region are generally with sofa, but at present, Kadıncık Ana House has no sofa. The walls of the Sır Room and Cem Room are plastered and embellished with hand-drawn artworks within the building. The walls of the Guest Room located between the two chambers are plasterless. We believe that the hand-drawn artworks, which have the effects of Westernization period and which are located on the walls of the Cem Room, were formed in 1896-97, and the hand-drawn artworks on the walls of the Sır Room were renovated during the restoration in 1974. The lintel arch used in the cover system of both of the rooms is widely used in the region. It is observed in the region that the vaults are built by placing sometimes a wooden beamed ceiling and sometimes a flat fine stone on the lintel arch. The covering system made in this way is generally completed with earthen roof. Herein, the Guest Room is covered with a wooden beamed ceiling, the Cem Room with a lintel arched vault and the Sır Room with a wooden beamed lintel arched ceiling. The earthen roof must be closed with a hipped roof later on. With all of its these features, the building contains the architecture of the Turkish House architecture unique to the Central Anatolia Region and constitutes an important place in the of Bektashism culture.

Keywords: Nevşehir, Hacıbektaş, Bektashism, Hacı Bektaş Veli, Kadıncık Ana House, Balım Evi

1. Giriş

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan Bektaşilik, Horasan erenlerinden asıl adı “Bektaş” olan Hacı Bektaş Veli’nin 13. yüzyılda Moğol istilası sırasında Anadolu’ya gelmesi ve daha sonra öğretilerinin devam ettirilmesi ile ortaya çıkmıştır (Ocak, 1992a:373-379; Ocak, 1996a:455-458). Hacı Bektaş Veli’nin ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, 1270 ve 1337 tarihleri verilmektedir (Dedebaba, 1998:1-5). Onun ölümünden sonra gelişme gösteren Bektaşilik menkıbelerle birlikte Osmanlı coğrafyasında önemli bir yere sahip olmuştur.

Hayatına dair bilgileri içeren birçok eser, onun ölümünden sonra kaleme alınmıştır (Ocak, 1996a:455). Bu eserler içerisinde en çok dikkati çeken ise 15. yüzyılın son çeyreği ile 16. yüzyılın başları arasında yazıldığı düşünülen “*Velayetname*” (Ocak, 1996b:471-472) adlı eserdir. Bu eserde, Hacı Bektaş Veli’nin Anadolu’ya geldiğinde Hacıbektaş (Sulucakarahöyük)’a nasıl yerleştiği detaylı bir şekilde anlatılmaktadır (Gölpınarlı, 1958:26-28; Dedebaba, 1998:380-386). Bu anlatımlara göre, Hacı Bektaş Veli’nin Hacıbektaş’a geldiği zaman kaldığı ev Kadıncık Ana Evi’dir. Bu ev zamanla Bektaşilikte önem kazanmış ve “Balım Evi”¹ olarak da adlandırılmıştır.

Bu çalışmada, Bektaşilikte önemli bir yere sahip olan ve bugün Nevşehir ili, Hacıbektaş ilçesinde bir ziyaret yeri olarak kullanılan Kadıncık Ana Evi ele alınacaktır. Daha önce tek başına ele alınmayan yapı; ilgili kaynak ve arşiv taraması yapıldıktan sonra, öncelikle yerinde incelenerek, fotoğraf ve çizimlerle² belgelenmiştir. Daha sonra mimari ve süsleme özellikleri ile tanıtılarak tarihlendirilmiş, Türk konut mimarisi ve Bektaşilikteki yeri vurgulanmaya çalışılmıştır.

2. Yeri ve İnşa Tarihi

Kadıncık Ana Evi (Balım Evi); Nevşehir ili, Hacıbektaş ilçesi, Savat mahallesi, Kadıncıkana sokakta (725 ada, 31.L.4.B pafta ve 5 parselde) yer almaktadır. Mülkiyeti Hacıbektaş Belediyesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne ait yapı, Kayseri Kültür

ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.02.1991 tarih ve 949 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Kadincik Ana Evi'nin ilk inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak, Hacı Bektaş Veli'nin Hacibektaş'a geldiği zaman bu evde kaldığı düşünüldüğünde, kesin olmakla birlikte bu evin 13. yüzyıldan itibaren var olduğu kabul edilebilir. Balım Sultan'ın, 1501 yılında II. Bayezid tarafından Dimetoka'dan getirilerek, Hacı Bektaş Veli Tekkesinin başına geçirilmesi (Ocak, 1992b:18) ile birlikte Kadincik Ana Evi bugün anıldığı şekilde “Balım Evi” olarak da kullanılmış olmalıdır. Daha sonraki yıllarda Hacı Bektaş Veli Tekkesinin dışında yer alan bir ziyaret yeri olarak önemini korumaya devam etmiştir (Fotoğraf 1).

Günümüze ulaşana kadar yapının geçirdiği onarımlara dair bilgiler ise oldukça kısıtlıdır. Arşiv belgelerinden, Hacı Bektaş Veli Tekkesi ve ona bağlı diğer yapıların 19. yüzyılda önemle ele alındığı ve tamir edildikleri anlaşılmaktadır (Maden, 2010:311-324; Kızılkaya, 2019:11-28). Bu tamiratlarda ismi açıkça geçmemekle birlikte tekke dışında önemli yapılardan biri olan “Kadincik Ana Evi” de onarılmıştır. Nitekim bugün evin çekirdeğini oluşturan tek kemerli, Sır Odası denen bölümün kapısından içeriye girildiğinde kapının solunda kemer üzerinde yer alan Osmanlıca tamir kitabesinde; “Ta'mir-i el-Hâc Mehmed Baba Sene 1314” yazdığı görülmektedir. Buradan da anlaşıldığına göre bu bölüm tekkenin onarımlarının devamı niteliğinde, Mehmed Baba³ tarafından M.1896-97 tarihinde tamir edilmiştir. Yine bu yazının hemen altında Türkçe “Burhan Tezkol 1974” yazısı bulunmaktadır (Fotoğraf 2). Bu da yapının günümüze yakın bir tarihte tekrar onarıldığını göstermektedir. Bundan sonra yapının tekrar onarıldığına dair bir bilgi ve belge bulunmamaktadır.

Bedri Noyan Dede Baba, 1966'da tamamladığı *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik* adlı eserinde (Dede Baba, 1998:500-503), Sır Odası adı verilen tek odanın esas Kadincik Ana Evi olduğundan ve odanın giriş kapısının iç tarafında kapı üstünde sülüs yazı ile “Kelime-i Tevhit, sol duvardaki “Kulunç Yeri” denilen içbükey bölüm sıvaları üzerinde ise daha önceleri başka yazılar olduğundan bahseder. Ayrıca bunların büyük bir bölümünün tahrip olduğu sadece “Bektaş” sözcüğünün okunduğunu belirtir⁴. Bu nedenle burada yer alan kalem işlerinin bu tarihten sonra yani kemer üzerinde belirtildiği gibi Burhan Tezkol'un 1974 tarihinde yaptığı onarım sırasında eklendiğini akla getirmektedir. Bu onarım sırasında Bedri Noyan Dede Baba'nın bahsettiği “Kelime-i Tevhit” ve “Bektaş” sözcüğü de ortadan kalkmış olmalıdır.

Kadincik Ana Evi'nin önündeki bahçede, iki ayrı mezara ait başucu şahideleri yer alır. Bedri Noyan Dede Baba, bu şahidelerin evin o zamanki sahibi Kalaycı Hidayet Akcan tarafından yukarı bahçede toprak altında bulunup, “Kadincik Ana Evi” denilen tek odanın önünde, kapının iki yanına koyulduğundan ve son restorasyondan sonra bahçenin altındaki üstü kapalı bir yerde sergilendiğinden bahseder (Dede Baba, 1998:500). Bugün bahçenin ortasında yer alan her iki başucu şahidesi de Hüseyini Taç şeklinde başlıklı, boynu teslim taşlıdır. Yatay silmelerle kartuşlar içerisine alınan kitabeler manzum olup, Ta'lik hatlıdır (Fotoğraf 3).

İlk taşın kitabesi şöyledir;

Allâh Hû
 Hâcî Bektâş-ı Velî'nin hâdimânından olup
 Nâm Emîn Baba idi bu zât-ı âlî-himmete
 Hâlet-i ahd-i cüvânında gelüp vakf-ı vücûd
 Eylemişti aşk ile dergâh-ı Pîr'e hizmete
 El çeküb âlâyiş-i devr-i denden çün Mesîh
 Terk-i tecrîd ile ermişti semâ-yı rif'ate
 Gûşuna erdikte hâtiften nidâ-yı irci'î
 Der-ikab kıldı icâbet cânla ol da'vete
 Hüzn-ile Kâmî dedi târîh-i tâm rihletin
 Nâgehân gitti Emîn Baba civâr-ı vahdete
 Sene 1311

Kitabede hem rakamlarla hem de tam tarih ile ebcece düşülmüştür. Buna göre son satırda verilen H.1311 tarihi M.1893-94 tarihine denk gelmektedir. Mezar taşının sahibinin Emin Baba olduğu ve Hacı Bektaş Veli Tekkesinin hizmetkârlarından olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci taşın kitabesi ise şöyledir;

Hâcî Bektâş-ı Velî'nin kuvve-i kudsiyyesi
 Nûrdan bir sâye salmış hânkâh-ı millete
 Bir zamân Balım evinde mürşîd-i ihvân olan
 Çekdi dünyâdan elin gitti kazâ-yı hikmete
 Hubb-ı evlâd-ı Resûlu'llâh ile sûzân idi
 Bende-i âl-i abâ dünyâya etmez iltifât
 Vech-i pâkile çıkar elbet huzûr-ı izzete
 Söyledi Mekkî erenler cevher-i târîhini
 Hakk deyu Ahmed Baba vardı rikâb-ı hazrete
 Sene 1326

Kitabede hem rakamlarla hem de noktalı harfler dikkate alınarak ebcece tarih düşülmüştür. Buna göre son satırda verilen H.1326 tarihi M.1908-09 tarihine denk gelmektedir. Mezar taşının sahibinin Ahmed Baba olduğu ve Balım Evi'nin Babası olduğu anlaşılmaktadır.

3. Mimari ve Süsleme Özellikleri

Kadıncık Ana Evi genişçe bir bahçe içerisinde yer almaktadır. Bahçeye batıdaki basık kemerli bir kapıdan girilir (Fotoğraf 4). Bahçenin ortasındaki Hüseyini Taçlı başlığa sahip iki başucu şahidesinin gerisinde Kadıncık Ana Evi bulunur (Fotoğraf 1).

Moloz taş ve kesme taş malzemeden inşa olunan, yaklaşık 120 m²lik bir alana oturan yapı, tek katlı ve üzeri dıştan kırma çatı ile örtülü olup, genel itibariyle

doğu-batı aksı boyunca uzanan prizmal bir kütle şeklindedir. Bu kütle kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı yan yana Sır, Konuk ve Cem Odası adı verilen üç odadan oluşmaktadır (Çizim 1-2-3).

Kuzey cephe, Cem Odası ile Konuk Odası'nın birleşme noktasında batıya doğru, güney cephe ise Sır Odası ile Konuk Odası'nın birleşme noktasında doğuya doğru bir kırılma yapmaktadır. Yapının dış cephe kaplamalarına bakıldığında, kuzey cephede kesme taş malzeme kullanılırken güney, doğu ve batı ceplerde pürüzlü taş malzeme kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 1-5-6-7; Çizim 4-5-6-7). Yine yapının giriş cephesi olan kuzey cephede, doğu köşe ile Konuk Odası'nın birleşme noktasında yapının duvarından bahçeye doğru taşan duvarlar bulunmaktadır. Cephenin yarı seviyesinin üzerinde bir yüksekliğe sahip harap haldeki bu duvar çıkıntılarının bu bölümü diğer bölümlerden ayırmak için mi inşa edildiği bilinmemektedir. Bunun dışında, kuzey cephede her üç odaya ayrı girişin sağlandığı, üç yarım daire kemerli kapı ve Cem Odası'nın giriş kapısının doğusu ile Konuk Odası'nın giriş kapısının doğusunda dikdörtgen biçimli birer niş yer alır. Yapının doğu cephesi sağır olup, güney cephe beş, batı cephe iki mazgal pencere ile hareketlendirilmiştir. Kıırma çatı da ise taştan piramit külahlı bir baca bulunmaktadır.

Batıda yer alan ve diğer iki bölümden bağımsız olarak düşünülen Sır Odası'na kuzey cephede yer alan yarım daire kemerli bir kapıdan girilir. Dikdörtgen planlı olan oda tek bir kemer üzerine bindirilen ahşap kirişli tavanla örtülmüştür (Fotoğraf 8; Çizim 8). Odanın doğu duvarı, ortada iç bükey bir kavis yapmaktadır. Bu kavisin, duvar yıkılmak üzere iken Hacı Bektaş Veli tarafından eliyle durdurulduğu ve düzelttiği sırada oluştuğu rivayet edilir (Dedebaba, 1998:502). Oda batıda iki, güneyde bir mazgal pencere ile aydınlatılmıştır. Batı duvarı üzerinde güneydekinin altında, dikdörtgen biçimli, üzerinde istiridye motifli alınlığa sahip kandil yuvası olarak kullanılan bir niş bulunur.

Odanın güneydoğu köşesinde (kapıdan girilince solda) ise önceleri ocak olan sonradan bacası kapatılan ve Kadıncık Ana'nın burada sır olduğu söylenen (Dedebaba, 1998:501-502) Ocak Nişi (bugün dolap nişi ve demir parmaklıklı olan bölüm) yer almaktadır (Fotoğraf 9-10). Nişin içerisinde kalem işi ile tek bir kırmızı çiçek bezemesi dikkati çekmektedir. Yine bu ocağın yanında kemerin önünde Kadıncık Ana'nın üzerinde bazlama ve ekmek yaptığı rivayet edilen (Dedebaba, 1998:501-502) mermer bir parça bulunmaktadır. Odanın duvarları ve kemeri kalem işleri ile bezelidir. Duvarlar yarı seviyesine kadar mavi, iç bükey kısım kahverengi ile boyanmıştır. Bu bölümün bitimi ile duvarın tavanla birleştiği yerde rumi ve palmetlerin oluşturduğu iki bordür duvarları çepçevre dolaşmaktadır. İki bordür arası ise salbekli şemse motifleri ile bezenmiştir. Yine rumi ve palmet ile yapılan salbeklerle birlikte, şemse motifinin içerisi penç, çiçek ve rumilerle doldurulmuştur. Kemer yüzeyi de aynı şekilde iki farklı şemse motifinin art arda kullanılması ile bezenmiştir. Osmanlı'nın klasik döneminden itibaren sevilerek kullanılan bu motifler, günümüzde de kullanılmaya

devam etmektedir. Bu nedenle, yeni gibi duran bu süslemelerin, yapının orijinaline ait olup olmadığı, sıva üzeri bir süsleme olduğu ve kalem işinin hasar gördüğü yerlerde bir ize rastlanmadığı için anlaşılabilir. Bedri Noyan Dedebeba'nın buraya ait gözlemlerinde bu süslemelerden bahsetmemesi (Dedebeba, 1998:502-503) de bunların daha sonra belki de 1974'te yapılan son onarım sırasında yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Ortada yer alan ve doğudaki bölümle içeriden bir kapı ile bağlanan Konuk Odası'na kuzey cephedeki yarım daire kemerli bir kapıdan girilir. Dikdörtgen planlı olan oda, ahşap kirişli tavanla örtülmüştür (Çizim 9). Oda, güneyde yer alan iki mazgal pencere ile aydınlatılmıştır. Bu mazgal pencerelerin arasında bir, batı duvarda büyüklü küçüklü dikdörtgen biçimli beş niş bulunmaktadır. Doğu duvarı üzerinde ise ortada bir ocak nişi, bunun iki yanında küçük birer dikdörtgen biçimli niş ve kuzeydoğu köşede diğer odaya geçişin sağlandığı düz lentolu kapı yer alır. Duvar yüzeyleri tamamen sıvasız olup kesme taş üzerinde herhangi bir süsleme yer almaz (Fotoğraf 11).

Doğuda yer alan Cem Odası'na yine kuzey cephedeki yarım daire kemerli bir kapıdan girilir. Oda, daha önce belirttiğimiz gibi ortadaki odaya da bir kapı ile bağlıdır. Dikdörtgen planlı olan oda, atkı kemerli beşik tonozla örtülmüştür (Çizim 10; Fotoğraf 12-13). Kemerler arasında kalan boşluklar doğal olarak niş hüviyetinde girintiler oluşturmuştur. Oda, güneyde yer alan iki mazgal pencere ile aydınlatılmıştır. Odanın duvarları yerden ortalama 55 cm. yüksekliğe kadar mermer taklidi panolarla bezenmiştir. Bu panolar üzerinde ve kemer başlangıçlarında, Batılılaşma döneminde kullanılan "C" ve "S" kıvrımlı akant yaprakları ile yapılmış bezemeler yer almaktadır. Benzer bezemeler giriş kapısı üzerinde de bulunmaktadır. Yine kemerlerin ortasında içerisi "C" ve "S" kıvrımlı akant yaprakları ile doldurulan şemse motifleri bulunur. Batılılaşma dönemi özelliğini yansıtan bu süslemelerin, 1896-97 tarihinde Mehmed Baba tarafından yaptırılan tamirat sırasında yapılmış olması muhtemeldir. Bunun dışında yapıda herhangi bir süsleme ögesine rastlanmamıştır.

4. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Kadıncık Ana Evi, Hacı Bektaş Veli'nin 13. yüzyılda Hacıbektaş'a geldiğinde bir süre kaldığı evdir. Genel itibarıyla doğu-batı aksı boyunca uzanan prizmal bir kütle şeklindeki yapı, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, yan yana üç odadan oluşmaktadır. Üç oda da önündeki bahçeye açılmakta olup, sofasız bir plan arz etmektedir. Nevşehir evlerinin de plan oluşumları dikkate alındığında; Kayaoyma Konutlar, Kayaoyma+Yığma Konutlar ve Yığma Konutlar olmak üzere üç başlıkta incelendiği görülmektedir. Bu evler genellikle iki katlı olarak inşa edilmiş bir sofaya veya avluya sahip evlerdir (Büyükmıhçı, 2000:58-72). Bu nedenle, bugün yapının kuzey cephesinin doğu kısmından bahçeye doğru çıkıntı yapan duvarlar yapının önünde bir sofa olabileceğini akla getiriyor. Ancak bu konu ile ilgili hiçbir belge ve bilgiye ulaşılamamıştır.

Evin inşasında, moloz taş ve kesme taş malzeme kullanılmıştır. Moloz taş malzeme dolgu, kesme taş malzeme ise kaplama olarak değerlendirilmiştir. Özellikle dış cephede doğu, batı ve güney cephenin kaplama taşlarında kullanılan pürüzlü taş ve çimento derz dikkate alındığında, yakın bir zamanda kaplamanın tamamen yenilendiği anlaşılmaktadır. Giriş cephesi olan kuzey cephede ise, bahçeye doğru çıkıntı yapan doğu köşedeki kaplamaları dökülen duvarda, moloz taş dolgu malzemesinin çimento harçla örüldüğü görülmektedir. Yine kuzey cephede, özellikle odaların birleşme noktalarında bariz bir şekilde dilatasyon izleri görülmektedir. Bu da bu cephenin farklı zamanlarda çeşitli müdahaleler gördüğünün açık bir göstergesidir.

İçeride ise Sır Odası'nın duvarları tamamen sıvalı olduğu için malzemenin niteliği tam olarak anlaşılacak şekilde birlikte kemer üzerinde yer alan 1896-97 ve 1974 tarihlerini içeren tamir kitabeleri odanın geçirdiği müdahaleleri ortaya koymaktadır.

Konuk Odası'nın kesme taş kaplamaları sıvasızdır. Bu nedenle buradaki durumu görmek daha kolaydır. Gerek giriş kapısının kemeri arkasındaki beton lento, gerekse ocak nişi ile birlikte kaplama taşlarına bakıldığında, yine yakın bir zamanda bu bölümün müdahale gördüğünü söylemek mümkündür. Dış cephedeki dilatasyon izleri de bu bölüme yapılan müdahale sırasında gerçekleşmiş olabilir.

Cem Odası'nın içerisi tamamen sıvalıdır. Burada sıva üzerinde Batılılaşma dönemi etkileri taşıyan kalem işi süslemeler bulunmaktadır. Bu kalem işlerinin yapının 1896-97 tarihinde yapılan onarımı sırasında yapılmış olması muhtemeldir.

Yapının örtü sitemine bakılacak olursa; içeride, Sır Odası tek bir kemer üzerine bindirilen ahşap kirişli, Konuk Odası ise ahşap kirişli tavanlıdır. Cem Odası ise atkı kemerli beşik tonozla örtülüdür. İç Anadolu'da özellikle evlerin alt katlarında, toprakla veya kayayla birleştiği eğimli yüzeylerde, bu şekilde üstü tonozla kapatılan mekânlara "tol" adı da verilmektedir (İmamoğlu, 2010:184-186). Bu tip bir örtü sisteminin ne zamandan beri tercih edildiği bilinmemekle birlikte, 19. yüzyılda yörede sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 14) (Özcan vd, 2005; İmamoğlu, 2010).

Yapı dıştan ise kırma çatı ile örtülmüştür. Bölgede 19. yüzyıl konutlarının çatılarına bakıldığında; genellikle çatıların toprak damlı olarak yapıldığı, kenar bölümlerinde toprağın akmasını engelleyen bir veya iki sıra taş parapet duvarı ve üst kısımdaki suyun tahliyesi için birinci sıra taş parapetin üzerinde taş çörtlenler kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 15) (Büyükmihçi, 2000:58-72). Bu nedenle yapının, bulunduğu konum ve yapıldığı tarih göz önünde bulundurulduğunda daha önce toprak damlı bir örtü sistemi ile kenar kısımlarında bir parapet duvarının olduğu ve çörtlenlerle suyun tahliye edildiği söylenebilir.

5. Sonuç

İlk inşaat tarihi bilinmeyen Kadıncık Ana Evi'nin 13. yüzyıldan beri var olduğu kabul edilmektedir. Yapının cephelerindeki dilatasyon izleri ile Sır Odası kemeri üzerindeki 1896-97 ve 1974 tarihli tamir kitabelerinden 19. ve 20. yüzyılda esaslı bir

şekilde onarıldığı anlaşılmaktadır. Dikdörtgen planlı yan yana üç odadan oluşan ve önünde genişçe bir bahçesi olan ev, mevcut haliyle sofasız plan tipindedir.

Yapının içerisinde, yapısal anlamda en az müdahale gören kısımlar Sır Odası ve Cem Odası'dır. Konuk Odası ise yakın bir zamanda yenilenmiştir. Sır Odası'nın süslemelerinin kemer üzerinde yer alan tamir kitabeleri dışında yenilediği ise Cem Odası'nın Batılılaşma dönemi etkileri taşıyan süslemelerinin 1896-97 tarihinde yapılan onarım sırasında eklenmiş olduğunu düşünmekteyiz. Yapının örtü sisteminde kullanılan atkı kemerli beşik tonozun toprak damla birlikte bölgede yaygın bir şekilde kullanıldığı mevcut kırma çatının ise sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Kadıncık Ana Evi, Hacı Bektaş Veli Tekkesi dışında yer alan önemli ziyaret yapılarından birini teşkil etmekte olup, Türk konut mimarisinin İç Anadolu Bölgesine özgü mimarisini barındırmaktadır.

Sonnotlar

- 1 Genellikle tekke dışında yer alan bir kuruluş olan "Balım Evi" Bektaşiliğin ikinci piri olarak kabul edilen Balım Sultan'ın adına kurulan özel yapılara verilen isimdir. Balım Evi, Bektaşi tekkelerinde 15. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan bir kuruluştur. Balım Sultan, Bektaşilikte "mücerred" yani evlenmeyen, tamamen kendini tarikata adayan derviş ve babaları temsil eden bir kol kurmuştur. Bu sebeple, Bektaşi tekkelerinde veya dışında yer alan mücerred dervişlerin kullanımına ayrılan bölümlere "Balım Evi" denmiştir (Doğan, 1977:104)
- 2 Bu çalışmada kullanılan tüm çizimler Akyılmaz Proje Mim. İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti.'nin "Kadıncık Ana Evi Projesi"nden alınmıştır.
- 3 Mehmed Baba'nın türbedar olduğu, ayrıca H.1310 (M.1892-93) tarihinde ilçede bulunan Arıcı Baba Türbesini inşa, Savat Pınarı Çeşmesi'ni de H.1313 (M.1895-96) tarihinde tamir ettirdiği anlaşılmaktadır (Bayrakal, 2010:291-292, 300-302).
- 4 Bedri Noyan Dede Baba, yazıların silinmesini şöyle anlatıyor; "Vaktiyle evkaf me'mûrlarından Topal Akif adlı birisi, bu yazıları Bektaşi ve Aleviler üzerindeki etkisini yok etmek amacıyla sildirmiş ve duvarı kazıtmış. Bu tahripte yalnız "Bektaş" adı yazılı bölümün kurtulmuş olması da dikkat çekici bir olaydır. Bu Topal Akif'in sonradan felç olduğunu ve çok çektiğini, evin şimdiki sahibi ve hizmetkârı Hidayet Akcan ve Hacıbektaş'taki birçok kimseler oybirliği ile söylediler. Kadıncık Ana-Evi ve Dergâh-ı Pir çevresinde gözleri yaşlı dolaşır durmuş, öylece ölüp gitmiş..." (Dede Baba, 1998:503).

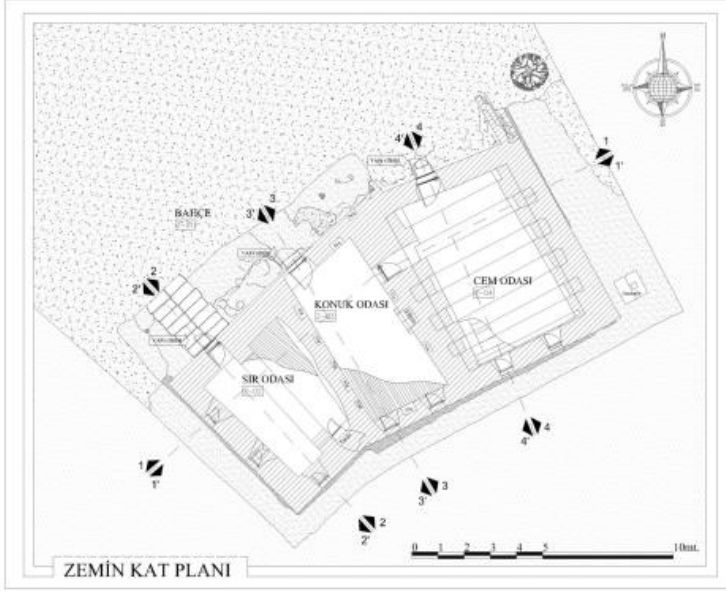
Kaynakça

- Bayrakal, Sedat. (2010). "Nevşehir'in Hacı Bektaş İlçesindeki Bektaşi Kültürüyle İlişkili Türk Eserleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 55, 281-310.
- Büyükmihçi, Gonca. (2000). "Anadolu'da Konut; Nevşehir Evleri". *Arkitekt* 478, 58-72.
- Dede Baba, Bedri Noyan. (1998). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*. Cilt I., Ankara: Ardıç Yayınları.
- Doğan, Ahmet Işık. (1977). "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki Fütüvvet Yapıları". Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. (1958). *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli Vilâyet-nâme*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

- İmamoğlu, Vacit. (2010). *Gesi Evleri*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kızılkaya, Oktay. (2019). “Hacı Bektaş Veli Tekkesi’nin Ziyaretgâh Olma Süreci ve XIX. Yüzyılda Yapılan İnşaatlar”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 92, 11-28.
- Maden, Fahri. (2010). “XIX. Yüzyılda Hacı Bektaş Veli Tekkesi’nde Yapılan Tamirlerle İlgili Arşiv Belgeleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 55, 311-324.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1992a). “Bektaşilik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 373-379.
- . (1992b). “Balım Sultan” *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 471-s.18.
- . (1996a). “Hacı Bektaş-ı Veli”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 455-458.
- . (1996b). “Hacı Bektaş Velayetnamesi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 471-472.
- Özcan, Zühal vd. (2005). *Geleneksel Konut Dokusunda Kullanılabilirlik Ölçütlerinin Belirlenmesi Talas ve İncesu Örnekleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

EKLER:

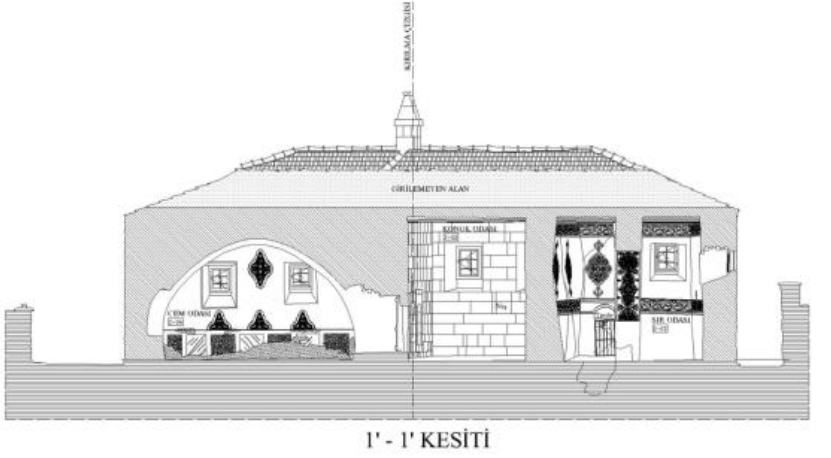
EK1.Çizimler

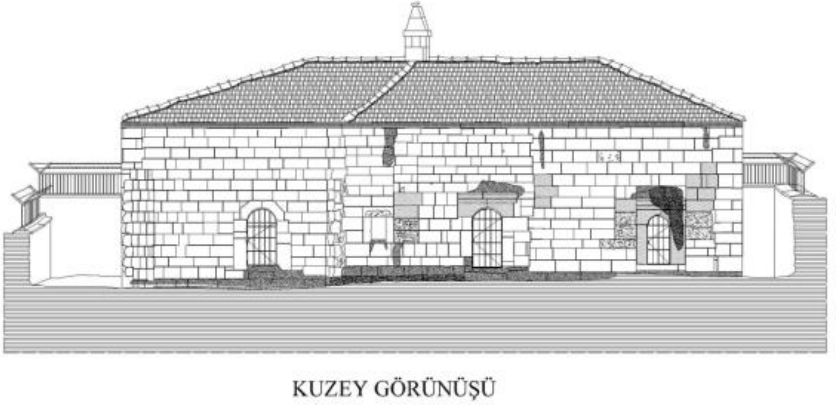
Çizim 1. Kadıncık Ana Evi planı.

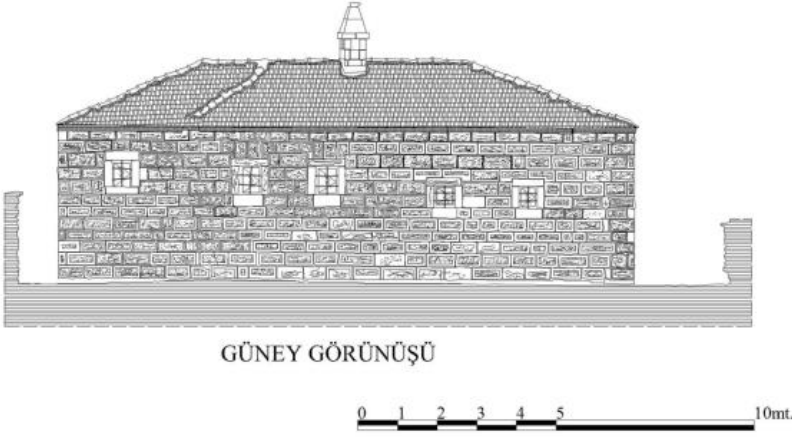
Çizim 2. 1 - 1 kesiti

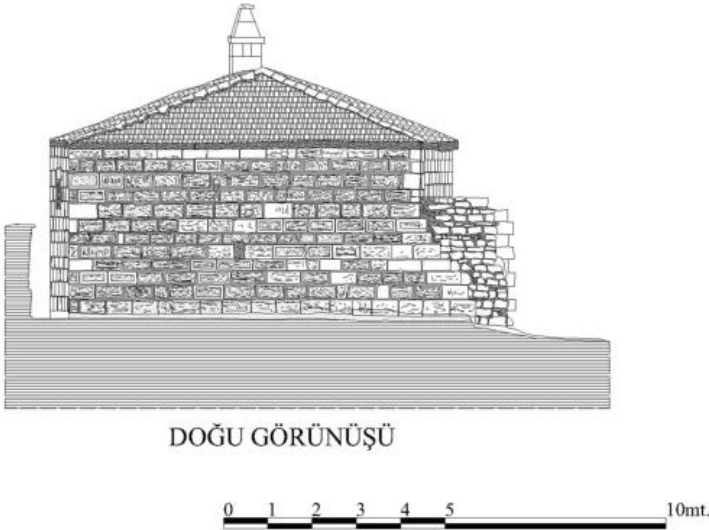
Çizim 3. 1' – 1' kesiti.

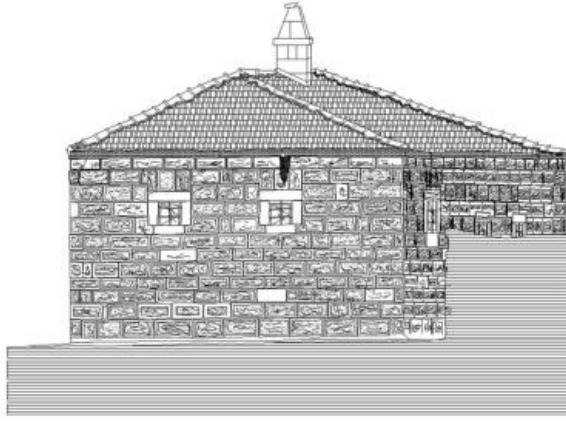
Çizim 4. Kuzey cephe.

Çizim 5. Güney cephe.

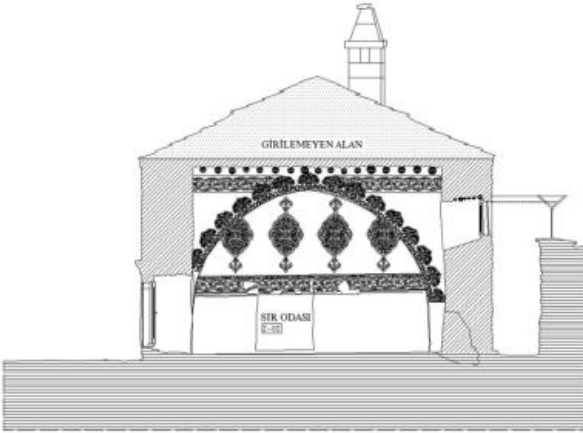
Çizim 6. Doğu cephe.

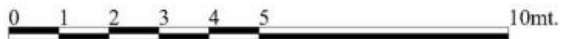
BATI GÖRÜNÜŞÜ

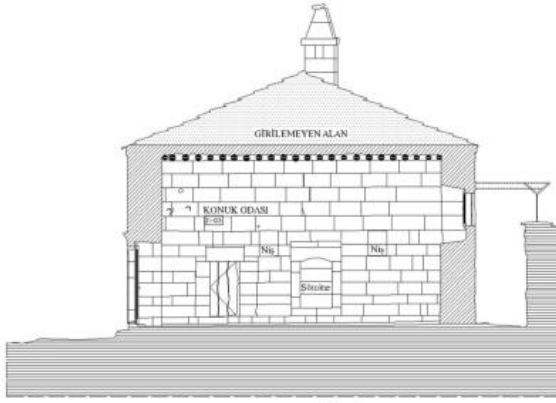
Çizim 7. Batı cephe.

2 - 2 KESİTİ

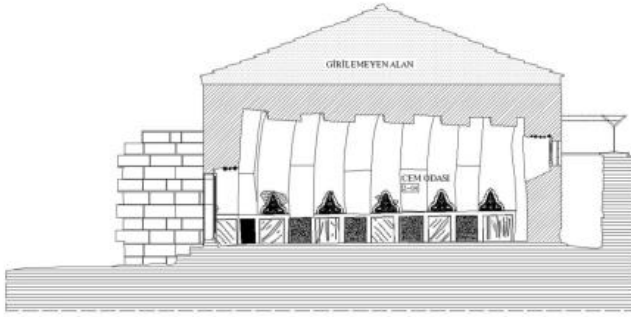
Çizim 8. Sır Odası 2 - 2 kesiti.

3 - 3 KESİTİ

Çizim 9. Konuk Odası 3 – 3 kesiti.

4 - 4 KESİTİ

Çizim 10. Cem Odası 4 – 4 kesiti

EK2.Fotoğraflar

Fotoğraf 1. Kadıncık Ana Evi kuzey cephe genel görünüş.

Fotoğraf 2. Sır Odası denin bölümde kemer üzerindeki kitabe.

Fotoğraf 3. Bahçede yer alan başucu şahideleri.

Fotoğraf 4. Bahçeye girişin sağlandığı kapı.

Fotoğraf 5. Güney cephe.

Fotoğraf 6. Batı cephe.

Fotoğraf 7. Doğu cephe.

Fotoğraf 8. Sır Odası örtü sistemi.

Fotoğraf 9. Sır Odası güney duvarı.

Fotoğraf 10. Sır Odası kuzey duvarı.

Fotoğraf 11. Konuk Odası.

Fotoğraf 12. Cem Odası kuzey duvarı.

Fotoğraf 13. Cem Odası güney duvarı.

Fotoğraf 14. Kayseri Ağırnas'tan bir konak ahırının tonozu (İmamoğlu'ndan).

Fotoğraf 15. Gesi evlerinden genel görünüş (İmamoglu'ndan).